

نخستین پایگاه فقهی و حقوقی

کشور

گفتگو از: آرمان مهدوی

اشاره

مرکز تحقیقات فقهی و حقوقی قوه قضائیه به منظور ارائه منابع معتبر و اصلی فقهی و حقوقی در حال طراحی یک پایگاه اطلاعاتی در شبکه اینترنت است. باراه اندازی این پایگاه، امکان مطالعه مباحث حقوقی، قوانین کشوری و مستندات فقهی آنان فراهم می آید. چنین اقدامی که برای نخستین بار در کشور صورت می گیرد، بستر مناسبی را برای گسترش مطالعات فقهی و حقوقی به وجود می آورد. لازم به ذکر است که عملیات تحلیل و طراحی و پیاده سازی این پایگاه با پیشرفته ترین روش های موجود (c# و .net) توسط مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی صورت گرفته است. در این شماره، با مدیر پایگاه ناجح، حجة الاسلام محمد مهدی مفتاح گفتگویی را ترتیب داده ایم تا اطلاعات بیشتری از امکانات، محتوا و ساختار این پایگاه دریابیم. با هم این گفتگو را می خوانیم.

○ از چه زمانی به فکر طراحی پایگاه ناجح افتادید و چه هدفی را دنبال می کنید؟
 ■ مطالعات اولیه پایگاه ناجح از نیمه نخست سال ۱۳۷۹، و فعالیت های عملی آن از فروردین ۱۳۸۰ آغاز گشت. ابتدا هیئت علمی پایگاه ناجح متشکل از جمعی از صاحب نظران فقه در حوزه، و اساتید حقوق در دانشگاه ها، اهداف و اصول کلی حاکم بر پایگاه، منابع اصلی و فرعی، قابلیت های پایگاه و نیز طریق نیل به اهداف مورد نظر را طی جلساتی مورد تصویب قرار دادند. در مرحله بعد نسبت به ورود اطلاعات مصوب با بخش حقوقی قراردادهای متعددی منعقد و محقق گشت، به طوری که در حال حاضر بیش از ۸۰٪ از کتب و منابع مورد تأیید هیئت علمی از مرحله ورود اطلاعات گذر کرده و حدود ۴۰٪ آماده بارگذاری روی سایت می باشد. همچنین، پس از انجام استعلام های لازم، فرآیند تولید پایگاه به مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی واگذار گردید که پس از برگزاری جلسات متعدد تحلیل و طراحی، کار تولید پایگاه آغاز گردیده و در دست انجام می باشد. هدف اساسی از این پایگاه، ارائه منابع معتبر و

CD قوانین را در پایگاه داشته باشیم. البته چون برنامه مذکور خالی از اشکال نیست، در پی آن هستیم تا نسخه

آنها در این زمینه می‌تواند بسیار مطلوب باشد، آیا در این پایگاه به منابع اهل سنت هم توجه شده است؟
■ منابع اهل سنت چند دسته است: کتاب‌های تفسیری، روایی، فقهی و حقوقی، که در این میان، مباحث حقوقی آنها از فقه‌شان سرچشمه گرفته است. در این پایگاه، از هر دسته یک کتاب مهم را قرار می‌دهیم.

علاوه بر کتب فقهی پیشینیان که بسیاری از آنها اکنون در CD ها و سایت‌ها موجود است، آیا امکان دسترسی به متن کتب حقوقی جدید در این پایگاه وجود دارد؟ در صورت وجود چنین قابلیت، آیا از مؤلفان آنها جهت انتشار الکترونیکی اجازه گرفته شده است؟

■ در مورد کتاب‌های منبع و مرجع حقوقی جدید، تلاش نموده‌ایم تا آنها را در پایگاه قرار دهیم. در این باره با مؤلفان آنها برای کسب اجازه صحبت‌هایی کردیم؛ برخی از آنان ابراز رضایت نمودند و اجازه دادند. اما برخی دیگر، ضمن استقبال از این کار، بیان داشتند که از طریق چاپ آثارشان امرار معاش می‌کنند. از این رو، قرار شد مذاکرات بیشتری انجام شود. البته شما می‌دانید نشر الکترونیکی در ایران منع قانونی ندارد و هنوز حقوق معنوی به صورت یک قانون مدون به تصویب نرسیده و شکل قانونی پیدا نکرده است. ولی از آنجایی که خودم به این باور رسیده‌ام که بالاخره آنان وقت صرف کرده‌اند و حقوقی نسبت به کتاب‌ها و تحقیقات خود دارند، شرعاً و اخلاقاً خود را ملزم دیدم که از ایشان کسب اجازه نمایم، اگر چه مستلزم هزینه‌هایی هم باشد.

آیا پایگاه ناجح به صورت یک سایت پورتال است و فقط به سایت‌های دیگر لینک می‌دهد، یا اینکه متن قوانین را نیز در خودش دارد؟

■ پایگاه ناجح، فقط یک پایگاه پورتال نیست؛ بلکه متون قوانین را نیز ارائه نموده است. البته ما به دنبال این بودیم که حجم اطلاعات خود را افزایش دهیم و در جهت اطلاع‌رسانی و دسترسی آسان کاربران به اطلاعات حقوقی و قوانین مورد نیازشان امکانات بیشتری را در پایگاه فراهم آوریم. از این رو، با مجلس وارد مذاکره شدیم تا

اصلی فقه و حقوق جهت دستیابی آسان‌تر، سریع‌تر و دقیق‌تر محققان، به آنها و تبیین استوار بودن قوانین بر مبنای فقه اسلامی می‌باشد.

چه منابع و اطلاعاتی قرار است در این پایگاه گذاشته شود؟

■ منابع اصلی پایگاه شامل کتب معتبر فقه، تفسیر و حدیث و نیز متون حقوق به زبان‌های: فارسی، عربی و انگلیسی و فرانسه می‌باشد. اطلاعات جانبی پایگاه که به عنوان ضمیمه ارائه می‌گردد، مشتمل بر اطلاعات مختلفی است که نیازهای فرعی علاقه‌مندان را برآورده می‌سازد.

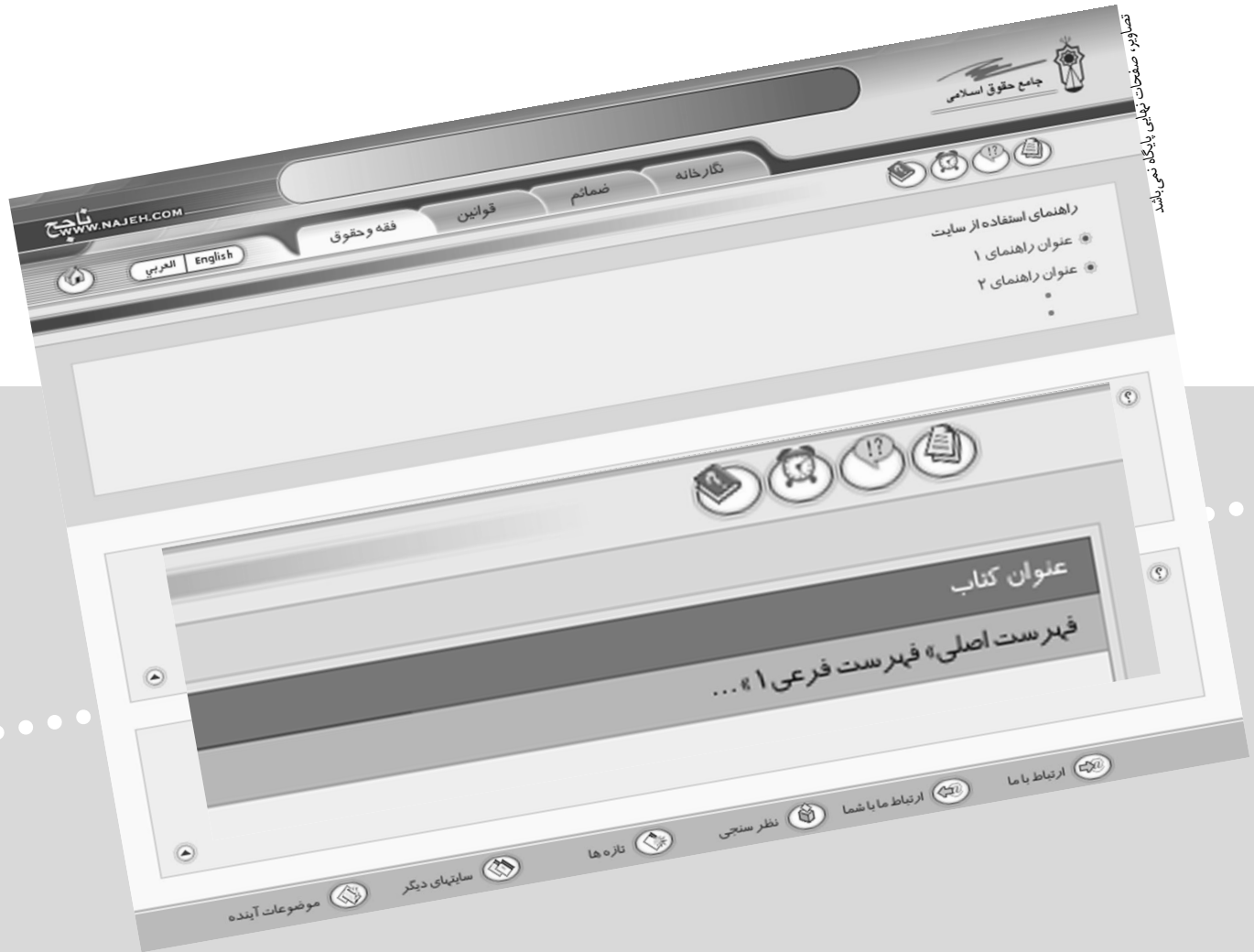
پایان‌نامه‌هایی که در حوزه و دانشگاه به وسیله دانشجویان دفاع می‌شود، می‌تواند منابع تحقیقی ارزشمندی برای پژوهشگران باشد و حال آنکه دسترسی به پایان‌نامه‌ها بسیار دشوار است. در این مورد چه تمهیداتی اندیشیده شده تا حداقل، عناوین و چکیده پایان‌نامه‌ها در پایگاه ناجح قرار گیرد؟

■ در بخش اطلاعات جانبی، اطلاعاتی که برای پژوهشگر کارگشا و مفید است، قرار داده می‌شود. یکی از مواردی که در این قسمت عرضه شده، عناوین و خلاصه پایان‌نامه‌هاست. همچنین، مطالبی در باره مراکز حقوقی ایران و دنیا و دانشکده‌های حقوقی و نیز مراکز تدوین قانون، مانند: مجلس مؤسسان و شورای ملی در رژیم گذشته، و مجلس خبرگان و شورای اسلامی در جمهوری اسلامی در این بخش ارائه شده است. البته تلاش ما در طراحی نرم‌افزاری این برنامه‌ها آن است که مطالب مفید در اختیار کاربران قرار گیرد. از این رو، در پایگاه ناجح اسامی پایان‌نامه‌ها و چکیده و خلاصه‌ای را که خود نویسندگان پایان‌نامه تهیه کرده‌اند، قرار خواهیم داد.

با توجه به اینکه فقه اهل سنت به اقتضای شرایط اجتماعی-سیاسی بیشتر از فقه شیعی با مسائل حکومتی و اجتماعی درگیر بوده و در این عصر نیز در کشورهای عربی حرکت‌های نوینی در امر قانون‌نویسی به روش جدید و بر مبنای فقه اهل سنت صورت گرفته و استفاده از تجربیات

هدف اساسی از این پایگاه، ارائه منابع معتبر و اصلی فقه و حقوق جهت دستیابی آسان‌تر، سریع‌تر و دقیق‌تر محققان، به آنها و تبیین استوار بودن قوانین بر مبنای فقه اسلامی می‌باشد

کامل و مصحح آن را تهیه نماییم و منابع لازم را خودمان به آن اضافه کنیم. یک پایگاه قوانین نیز در ایران وجود دارد که با آنها نیز وارد مذاکره خواهیم شد. در حال حاضر، این دو پایگاه که محصول شرکت داده‌پردازی است، از سوی مجلس تأمین می‌شود.

تصاویر صفحات تهیه‌ی پایگاه می‌باشد.

صورت گرفته، در اختیار داشته باشیم؛ زیرا بحث‌هایی که در آنجا می‌شود، ناظر به مباحث فقهی است و شورا میان قوانین و فقه ارتباط ایجاد می‌کند. این ارتباط موجب می‌شود تا فقه صورت کاربردی به خود بگیرد. وقتی کسی به این مباحث دسترسی داشته باشد، می‌تواند در مسیر پژوهش بسیار موفق باشد و در واقع، یک تحول شگرف در نحوه ارتباط حقوق و فقه پدید می‌آید. ولی این مذاکرات تا کنون به نتیجه‌ای نرسیده است. البته شورای نگهبان حق این را دارد که اجازه ندهد مطالب مذکور در جایی درج شود؛ چون ممکن است در رد یک قانون و یا اثبات آن، مطالبی مطرح شده باشد که صلاح نیست منتشر گردد. با این همه، ما تلاش داریم تا چنین امکانی را فراهم کنیم تا کاربران و پژوهشگران عزیز از این مباحث بیشتر بهره‌مند شوند.

○ آیا در این پایگاه مقالات نیز ارائه شده یا اینکه فقط به کتب فقهی و حقوقی اکتفا شده است؟

■ در بخش ضمانم پایگاه، اطلاعات جامعی وجود دارد که بسیار مورد استفاده پژوهشگران خواهد بود. از جمله مجلات

○ آیا بین قوانین و مستندات با منابع فقهی و حقوقی آنها ارتباطی ایجاد شده است، به طوری که محقق بتواند به سهولت از طریق یک قانون یا یک ماده قانونی به این مستندات و منابع دسترسی پیدا کند؟

■ نظامی که ما پی‌ریزی کرده‌ایم، یک نظام تواناست و میان قوانین از یک سو، و مستندات و منابع فقهی از سوی دیگر، ارتباط ایجاد می‌کند. در این طراحی کوشش شد تا نوعی ارتباط میان مباحث فقهی و حقوقی برقرار گردد. ساختار این طرح، درختی است، به طوری که اگر کاربر روی درخت و یا شاخه‌هایش کلیک کند، همه مطالبی که در منابع حقوقی و فقهی وجود دارد، در دسترس او قرار می‌گیرد و حتی کاربرانی که آشنایی با مباحث حوزوی نداشته و فقط با مطالب حقوقی سروکار دارند نیز می‌توانند بهره‌ی لازم را از این برنامه ببرند. گفتنی است که در این ساختار، مباحث حقوقی مبنای تقسیم قرارداد شده نه مباحث فقهی.

ارتباط میان قوانین و حقوق با فقه مسئله مهمی است. در این زمینه با شورای نگهبان وارد مذاکره شدیم تا مشروح مذاکراتی را که در باره یک قانون در آنجا

محققان، نیازمند پایگاه‌هایی می‌باشند که آنها را در همه زمینه‌ها پشتیبانی کند و امکانات مورد نیازشان را برآورده سازد. یکی از روش‌های تحقق این مهم، استفاده از «لینک» است. این نوع ایجاد ارتباط موجب می‌شود تا پژوهشگر بتواند میان قوانین عادی و حقوقی با قوانین اساسی ارتباط ایجاد کند؛ به عنوان مثال وقتی قانون مطبوعات مطرح است، محقق آیین‌نامه آن را نیز نیاز دارد. ما در پایگاه می‌کوشیم تا چنین امکانی برای محققان فراهم آید؛ زیرا هر قانونی که در مجلس و دولت تصویب می‌شود، ناظر به یک اصل قانون اساسی است. بنابراین، نیاز است که ارتباط میان این دو دسته از حقوق؛ یعنی قوانین عادی و اساسی را کشف و ارائه کنیم تا پژوهش در قوانین به شکل مطلوبی مفید واقع شود.

مطلب دیگر آنکه ما در حال حاضر در حد قوانین کشورهای دیگر لینک می‌دهیم، ولی هنوز تصمیمی در باره لینک حقوق گرفته نشده است؛ زیرا منابع حقوقی موجود به زبان‌های مختلفی چون: انگلیسی، عربی، فارسی و فرانسه است و فعلاً در این زمینه مشغول بررسی هستیم و تصمیمی اتخاذ نشده است.

تصاویر، صفحات نهایی پایگاه نمی باشد.

صورت ایستا می‌باشند و برخی به صورت پویا و روزآمد هستند، پایگاه ناجح چه وضعیتی خواهد داشت؟

■ صفحه جدیدی به پایگاه اضافه شده تا اگر منبع یا بحث تازه‌ای در زمینه‌های مختلف حقوقی و ضمائم داشتیم، بتوانیم در آنجا بیاوریم. در صفحه «تازه‌ها» جدیدترین مطالب پایگاه با علامتی مشخص می‌شود و تلاش ما بر این است که این صفحه به روز باشد و یا دست کم هر هفته گزارش جدیدترین مطالب در آن ارائه شود.

○ چه زمانی پایگاه ناجح حداقل به صورت آزمایشی در اینترنت راه‌اندازی می‌شود و در اختیار عموم علاقه‌مندان قرار می‌گیرد؟

● براساس برآورد دست اندرکاران تهیه نرم‌افزار، امیدواریم که پایگاه ناجح را در ۲۲ بهمن ماه سال جاری یا حداکثر در اوایل سال ۸۳ روی اینترنت ارائه کنیم تا مورد استفاده مراکز و مؤسسات مختلف و نیز پژوهشگران علوم اسلامی واقع شود، که البته به تدریج، کامل‌تر خواهد شد. در پایان لازم می‌دانم از مرکز تحقیقات کامپیوتری علوم اسلامی که تلاش و افری جهت اجرای این پروژه عظیم نموده است تقدیر و تشکر نمایم.

امکان جستجو در این برنامه، مانند برنامه‌های مرکز معجم فقهی گلپایگانی نیست؛ بلکه ما متناسب با هر یک از شاخه‌ها، قابلیت ترکیب را معرفی کرده‌ایم؛ چنان که وقتی کاربر گزینه ترکیب را انتخاب کند، جواب مورد نظر در اختیارش قرار می‌گیرد.

○ به نظر شما خود کاربر می‌تواند این ترکیب‌ها را ایجاد کند؟

■ بله، امکان جستجوی درختی به صورت موضوعی در طراحی پایگاه فراهم شده و کاربر می‌تواند خود اقدام به ایجاد ترکیب‌های دلخواه نماید.

○ آیا در پایگاه ناجح کاربر می‌تواند پرسش‌ها و مشکلاتش را مطرح کند و کارشناسان پاسخ بدهند؟

■ این امکان نیز در پایگاه طراحی شده است. در این پایگاه همه آنچه در این‌گونه پایگاه‌ها می‌تواند برای کاربر مفید باشد، لحاظ گردیده است و صفحه‌ای برای این منظور در نظر گرفته شده تا مراجعه‌کنندگان به راحتی سؤالات و یا مشکلات خود را مطرح کنند.

○ پایگاه‌ها بر دو گونه‌اند: برخی به

حقوقی و مقالات برگزیده به همراه عناوین پایان‌نامه‌ها و چکیده هر یک از آنها در این پایگاه ارائه گردیده است. ضمن اینکه اگر مؤلف یک اثر، سابتی هم داشته، به آن ارجاع داده‌ایم تا امر پژوهش به شکل مطلوبی سامان یابد.

○ در خصوص امکان جستجوهای مختلف در متون موجود و در پایگاه و نیز بارگیری و ذخیره کردن آنها برای استفاده شخصی کاربر چه تمهیداتی در نظر گرفته‌اید؟

■ کسانی که مخاطب پایگاه هستند، بدون آنکه مشکلی داشته باشند، می‌توانند از امکانات و مطالب آن بهره‌مند شوند. این پایگاه چیزی ندارد که بتوان از آن استفاده تجاری کرد؛ زیرا مطالب پایگاه به صورت CD نیز در اختیار محققان قرار می‌گیرد. البته طبیعی است اگر مطالب به هارد دیسک منتقل شود، امکان جستجو در پایگاه از محقق سلب می‌شود.

اما در مورد قابلیت جستجو باید گفت که جستجوی پیشرفته‌ای را ارائه کرده‌ایم. ضمن اینکه وجود کلیدهای ارتباطی میان فقه و حقوق از امکانات جدیدی است که برای ساماندهی خاص طراحی شده است.